

Za praksu.

Dr. Josip Francišković.

Cvijeće na oltaru. O tom su nakitu oltara rubrike vrlo škrte i rezervirane. U generalnoj rubrici XX. de praeparatione Altaris govori: »Super altare nihil omnino ponatur, quod ad Missae sacrificium vel ipsius altaris ornatum non pertineat«. Caeremoniale Ep. (L. I. cap. XII. n. 12.) veli za nakit oltara, kad biskup misi: »... sed et vascula cum flosculis, frondibusque odoriferis seu serico contextis, studiose ornata adhiberi poterunt.«

Da uzmognemo razumjeti ovu rezerviranost današnjih rubrika, moramo poći u starinu.

Pogani su svoje hramove kitili zelenilom i cvijećem. I kršćani su se tim sredstvima kićenja poslužili. Sv. Jeronim hvali svećenika Nepocijana, što kiti crkve: Brine se da ukiti crkvene kapele i mučeničke oltare svakovrsnim cvijećem, lišćem i granama vinove lože. (Epist. ad Eliodor 1.). Sv. Paulin iz Nole († 431.) upisuje nakit crkve prigodom svetkovine sv. Feliksa: Cvijeće je posuto po podu, portali su okićeni svježim vjencima i proljeće sjaji usred zime. Bisk. Ceremonial propisuje, da se fasada crkve okiti cvijećem, granjem, lišćem i vjencima prigodom crkv. svečanosti, čime se pozivlju vjernici, da se raduju sa crkvom. No na samom oltaru u starini ne zapažamo nikakvog nakita.

Prvobitni oltar bio je go drveni stol ili u obliku okruglog tro-noga, kako ga naslikana vidimo u Kalistovim katakombama iz konca II. v. u Capella dei Sacramenti ili je četverouglasti stol, kakav je u Lateranskoj bazilici. I ako se za ovaj ne može sigurno ustvrditi, da je na njem služio sv. Petar, ipak je vrlo star i siže u prvo doba kršćanstva. Drven je oltar bio radi uspomene na stol, na kom je Spasitelj u blagovaonici naredio presv. Euharistiju kao i radi lakšeg prenosa iz jednog mjesta na drugo. No već za proginstva bilo je i kamenih oltara, i takvi su se jedino uzakonili nakon proglašenja mira po Konstantinu, otkad su oltari dobili oblik pačetvorine. Ipak su se drveni oltari uzdržali do u kasni sadašnji vijek.

Na oltar došli bi samo žrtveni darovi — kruh i vino. Od IV. v. bio je oltar pokriven čistim bijelim platnom, no ne uvijek. Oltar Melkizedekov u Raveni iz V. v. još je go. U IX. v. spominje se na oltaru i knjiga Evandelja — misal uz relikvije svetih i piksidom, u kojoj se čuva tijelo Gospodnje za bolesnike. Na samom oltaru nema ni križa, ni svijeća ni cvijeća.

U IX. v. dolazi na oltar križ i to je procesionalni križ, koji bi subdakon na procesiji nosio i kad bi došli u crkvu, gdje je bila Statio, postavio bi ga na oltar. Prema tomu bio je i velik. Odatle i danas rubrika propisuje, da križ na oltaru bude tako velik, da ga

vide ne samo celebrant nego i vjernici. Noge raspela bi morale dopirati do zdjelice svjećnjaka tako, da raspelo bude nad svjećnjacima.

Pa zar su bez svjetla oni prvi kršćani obavljali euharističku žrtvu? Ne, nego su ju obavljali u dvorani kojeg kršćanina patricija, koji bi ju ustupio *Ecclesiae fratrum*. Tu bi se sakupljali vjernici okružja u određeno vrijeme za službu božju pod zaštitom svetog prava domaćeg ognjišta koje je priznavao rimski zakon, dakle sub titulo kojeg mogućnika. Odatle *titulus Eusebii*, na pr. *Caeciliae et c.* Ove su dvorane kasnije pretvorene obično u crkve i nosile *titulus sveca*. I tu su ne radi svjetla već radi svečanosti gorile viseće svjetiljke.

U katakombama niti su se sastajali vjernici za javnu službu božju, nit su se za progonstva tamo kao krti sakrivali, jer to bi bilo suvišno i nesigurno, pošto su rimske oblasti i onako morale znati za katakombe kao groblja, koja su bila pod nadzorom drž. vlasti. Katakombe su u prva četiri stoljeća služile samo u pogrebne svrhe, a od II. v. bi se kod grobova obavljale eksekvijalne mise i godišnjice mučenika, te tu imademo početak privatnih misa. Javno bogoslužje nije se ni moglo obavljati u onim uskim i mračnim hodnicima, te je najsvetiji čin mogao biti izložen profanaciji poganskih pronitelja. Euharističku su javnu žrtvu doprinosili u privatnim kućama. (Schuster: *Liber Sacramentorum II.*)

I nakon polučenog mira ne vidimo na oltaru svijeća, nego se i nadalje upotrebljavaju viseće lampe, koje su kadgod imale mnogo svjetiljaka. Tekar u 13. v. spominje i dopušta Inocent III. dvije svijeće na oltaru, Durandus u *Rationale* veli »ad cornu altaris«. Za pontifikalne mise bilo ih je sedam. Taj je običaj prešao u crkvu iz ceremonijala rim. državnih magistrata, da su više drž. činovnike pratili u svečanim zgodama svećenici. Pod Antoninom bilo je to odlikovanje samo cara. Kad bi dakle rimski biskup polazio k oltaru pratili bi ga akoliti sa svjećama. Za Inocenta III. bilo ih je kod svečanih zgoda sedam, a u obično vrijeme samo dva. Broj sedam je uzet iz Apokalipse (Ap. I. 02).

Te su svijeće kod mise stajale otraga izmed oltara i asistencije, dok nisu napokon došle na oltar i kao dekoracija stajale uz križ. Od 15. v. radi simetrije ima na oltaru šest svijeća, samo na pontifikalnoj misi ostalo ih je sedam.

Kako vidimo ni križ ni svjećnjaci nisu nekad bili na oltaru, na euhar. menzi, da kod žrtvovanja ne smetaju. Zato i danas rubrika propisuje, da ovi predmeti budu na dnu oltara ili na stepenicama, koje se na dnu oltara t. j. na stražnjem dijelu podignu, da ne smetaju kretnjama kod mise. Mensa mora biti slobodna barem 70 cm. u širinu, da nesmetano stoji na oltaru korporal sa kaležem i hostijom te da se misal slobodno okreće. Danas rubrike dozvoljavaju i više od šest svjećnjaka napose kod izložnog Sakramenta, ali

neka ipak budu tako razređeni, da ih na svakoj stepenici bude 6 po 6 radi sklada sa trostrukim kadenjem oltara. Mjesto svjećnjaka nije slobodno postavljati sa svake strane križa po jedan svjećnjak sa tri grane, a nije pogotovo slobodno ni dolično, da takav svjećnjak nose kojekakvi goli amoretti, pa ni kad rabi za samu rasvjetu.

Svijeće za liturgičku porabu, da mimogred spomenem, moraju biti od pčelinjeg voska i to barem dvije kod mise, a ostale in majori quantitate t. j. 60%. Od tog ne ispričava štednja nego samo potreba, ako se naime ne mogu dobiti ili nabaviti. Nabaviti onu malu kost, barem najnužnije mogla bi i siromašna crkva; a takove voštane prave svijeće dobiti kod nas u Jugoslaviji, držim, da nebi smjela biti poteškoća, kad meda imademo i za izvoz. Gdje je pak meda, moglo bi biti uz malo više mara i voska, te bi se ovaj možda i bolje isplatio nego med, a zadovoljilo bi se crkvenim propisima. O tom bi nas mogli poučiti pčelari, kojih ima i među crkvenim staležima. (D. A. 4147.).

Iz razloženog vidimo, zašto su tako škrte i rezervirane rubrike u pogledu nakita oltara sa cvijećem.

Spomenuo sam da je već starina kitila crkve granjem i cvijećem. Od starine kitili su i oltare, samo to cvijeće nebi došlo na oltar — mensa — nego okolo oltara, kako nam to opisuje i kršč. pjesnik iz konca VI. v. Venancije Fortunat u prigodnoj pjesmi kraljici Radegundi i abatisi Agnesi: »Smrznuta je zemlja pod ledom zimskog mraza i iščezla je ljepota polja lišenog cvijeća. U proljeće naprotiv u doba kad je Gospodin pobjedio tartar nanovo bujaju njezine mladice. Muževi tad cvijećem kite kućne pragove i prozore a na grudima djevojačkim ruža miriši. Vi pak ne sebi nego Kristu donasate mirisavo cvijeće i svetom hramu prikazujete proljetne prvijence. Oko svečano uređenih oltara pletete raznobojne vijence«, koje sve opisuje pa završuje: »te razne vrste cvijeća kao da se natječu, da bojom nadvise blistave dragulje a mirisom tamjan. A vi Agnezo sa Radegundom, koje ove kite stvarate, da biste se namirisale cvijeća nebeskoga!«

Na oltar je cvijeće došlo tek iza svjećnjaka, da ispuni prazninu među njima i da ih uresi. Zato rubrika govori, da se među svjećnjake mogu postaviti »vascula cum flosculis frondibusque odoriferis«. Nesmije toga biti previše, prenatrpano da oltar ne izgleda kao kakva cvjetna izložba. Veli se »vascula cum flosculis« t. j. malene vaze, a ne lonci za cvijeće sa biljkama, jer bi onda rubrika glasila vasa cum plantis ili slično; dakle samo kite cvijeća — bouquet — u vazama, svakako salonskim, pristojnim, doličnim sv. mjesta, da i one edificiraju, ne opet sa slikom Cupida ili Kineza, što ne dolikuje i smeta u pobožnosti, rastresu.

Lonci sa rastućim cvijećem ne samo da su protiv rubrika, nego mogu i oltar oštetiti; radi vlage zamažu oltare a ako su drveni mogu i gnjiliti. Osim toga u loncu u zemlji nadu se i kukci, koji mogu

robi i drvu oltara štetu nanijeti, i uvući se sa česticama u ciborij. Doduše to se može dogoditi i sa buketom, ali ipak teže, jer se takvo cvijeće pregleda, otrese i očisti. U vaze se ulije vode, da se cvijeće svježje uzdrži, no voda se mora mijenjati, da ne zasmrdi, a i cvijeće se ne smije dugo držati. Mora se paziti, da jako mirisavo cvijeće, kao ljiljan, olianderi, ne dode na oltar barem ne u većoj količini i u crkvama sa slabom promajom, jer mogu nauditi svećeniku, koji je na tašte, a možda je nježnije konstrukcije, osjetljiviji, da ga ne omami.

Cvijeće može biti i umjetno, no prednost ima naravno. Umjetno cvijeće neka bude iz svile ili finog muslina, nipošto od papira, jer se ne da lako čistiti, oprati i pogibeljno je, da se porodi lako vatra.

Cvijeće, lišće i granje ne smije biti preveliko, rubrika veli »flosculi vascula«, neka siže najviše do djelice svjećnjaka. Visoke stabljike mogu se postaviti oko oltara ali ih treba tako porediti da ne smetaju službi božjoj, asistenciji. Sve napokon mora da bude ukusno poredano: vascula studiose ornata, veli rubrika.

Cvijeće može doći na oltar u svim uopće veselim zgodama. Ne smije dakle biti za mrtvačke mise i funkcije kao ni u dane pokore: u Adventu i Korizmi, osim u III. Nedj. Adv. i IV. nedj. Korizme. No i u te dane smiju se oltari okititi, ako je misa sveca n. pr. sv. Josipa ili kakva javna svečanost kao prva sv. pričest. Ako je izložen presv. olt. Sakrament, u svako se doba pristoji, da se oltar okiti cvijećem, no ne pretjerano, jer to ne smeta pobožnosti i kultu Presvetoga, dok se relikvije (i kipovi) moraju maknuti, ako je moguće, da se kult ne obrati na njih.

I pokrajni oltari smiju se kititi sa cvijećem, samo umjerenije, dok oltar presv. Sakramenta, ako je pokrajni, pristoji se, da bude svečanije okićen.

Elektrika u crkvi. Danas se već i sela elektrificiraju, pa električna rasvjeta ulazi i u crkvu. Crkveni odbor prepušta namještaj majstorima — instalaterima, — koji su elektriku i drugdje već uveli, a ne obazire se na propise crkvene. Zato će biti shodno, da se u pamet dozovu ovi propisi.

Povjerenje se mora imati u majstore, no oni sami očekuju saradnju svećenika — rektora crkve, koji mora poznavati crkvene propise, a svjetski majstori samo provadaju njihove želje prema svom zvanju i iskustvu. Tako na pr. dogodio mi se ovaj slučaj: Kod restauracije jedne crkve došao mi je u ruke nacrt. Crkva nije imala sakrarija, a nije ga bilo ni u nacrtu. Inženjeru inače akatoliku prijateljski spomenem tu manjkavost. Inženjer ne da bi se možda uvrijedio, nego je slabu svjedodžbu dao svećenicima odgovarajući mi: Već sam 17 crkvi što restaurirao što na novo sagrađio i nijedan me svećenik nije na to upozorio. Svećenici moraju

znati, što sve treba u crkvi, pa im je dužnost, da nas svjetovnjake upozore na sve, što je u crkvi potrebno, zato su oni tu, a mi da izvadamo.

Slično i sa uvadanjem elektrike. Iskusan instalater nastojat će, da učini sve što je ljepše, no da li je ono, što je laiku ljepše, i i prema crkv. propisima, o tom sudi svećenik. Svjetski majstor prepušten sam sebi učinit će nešto teatralnog, salonsko-svjetskog a baš to je u crkvi zabranjeno. Ovdje mora sve odavati ozbiljnost, svetost — gravitas; sve mora edificirati, poticati na pobožnost, a ne na čuđenje, divljenje samo.

Prema dekretima S. Congr. Rit. električne svjetiljke ne smiju doći na oltar, da nadomjeste voštanice, pa ni, skupa s njima, da uvećaju rasvjetu i sjaj. Ne smiju biti žarulje upletene, ispremijsane u cvijetu na oltaru — mensi. Zabranjeno je žaruljama rasvijetliti prijesto, gdje je izložen presv. olt. Sakramenat, pa iako se žarulje ne vide. Kip na oltaru (retablu) može se električni rasvijetliti, ali ne za vrijeme ekspozicije, jer sav kult mora ići Sanctissimum. Žarulje ne smiju se postaviti otrag ostensorija, da se hostija tobože bolje vidi.

Električna žarulja ne smije nadomjestiti vječnog svjetla, gdje mora da gori maslinovo ulje. U nestašici ovoga, ali ne iz štednje, nego samo iz potrebe smije uz dozvolu Ordinarijata da gori najprije drugo naravno ulje (na pr. od bundeva), onda mineralno (petrolej), tek na zadnjem se mjestu dozvoljava elektrika, kad već sve drugo izdade.

U dozvolu Ordinarijata — iuxta prudens Ordinarii iudicium — smije se elektrika rabiti u drugim djelovima crkve za rasvjetu pa i na lusteru, samo pri tom treba izbjegavati svaku teatralnost i profanost.

Kod instaliranja treba paziti, da vodovi — žice ne upadaju previše u oči i da zgrada ne štetuje materijalno i estetski.

Sve ovo vrijedi i za gaz.

(Decr. auth. 4097, 4206, 4210, 4275).

Jedna opaska srednjoškolskoj naučnoj osnovi.

Dr. S. Zimmermann.

»Prirode nauke jesu osnovica filozofije, pa zato treba za filozofijsko obrazovanje u srednjim školama na prvome mjestu gajiti prirodne nauke«.

Ova teza ne određuje jasno odnos između filozofije i prirodnih nauka, pa zato dopušta mogućnost i sasvim neispravne interpretacije. Dosljedno tome i drugi dio teze, koji izvodi aplikaciju za